

ראש הישיבה

הרב נחום אליעזר רבינוביץ שליט"א

דרוש לימי התשובה

הנביא יואל קורא קריאת התראה: "תקעו שופר בציון" (ב, א), וממשיך: "והריעו בהר קדשי... כי בא יום ה' כי קרוב... וה' נתן קולו לפני חילו כי רב מאד מחנהו כי עצום עשה דברו כי גדול יום ה' ונורא מאד ומי יכילנו" (שם, ב-יא). ולהלן (שם, טו-טז) הוא חוזר: "תקעו שופר בציון קדשו צום קראו עצרה, אספו עם קדשו קהל, קבצו זקנים אספו עוללים ויונקי שדים". לפי כמה מנהגים קוראים דברים אלו בהפטרת 'שובה'. במדרש תנחומא (וישלח ב, תנחומא בובר ויקרא א) פרשו חכמים את הפסוק (ב, יא) לעניין הימים הנוראים:

וה' נתן קולו - זה ראש השנה שבו תקיעת שופר. לפני חילו - אלו ישראל, שהן מזדעזעין וחרדין מקול השופר וחוזרין בתשובה כדי לזכות בדין ביום הכפורים.

כי רב מאד מחנהו כי עצום עשה דברו - מחנהו אלו המלאכים שנאמר 'מחנה א-להים זה' (בראשית לב, ג)... ומי קשה מהם? הצדיקים, שנאמר 'כי עצום עשה דברו' - זה צדיק שעושה דברו.. הוי קשה כוחן של צדיקים שיכולין לשמוע את קולו, וכן כתיב בשמואל 'ויבוא ה' ויתיצב ויקרא כפעם בפעם שמואל, ויאמר שמואל דבר כי שמע עבדך' (שמואל א ג, י). לפיכך אמר דוד גבורי כח עשי דברו לשמוע בקול דברו' (תהלים קג, כ). כי גדול יום ה' ונורא מאד ומי יכילנו - זה יום הכפורים שבו ספרי חיים וספרי מתים נחתמים.

העולה מן המדרש הוא כי הקול שאנו נדרשים לשמוע בראש השנה הוא בעצם קול ה'. מסקנה זו משתלבת יפה עם ההלכה שמצוות השופר בראש השנה אינה לתקוע בו, אלא דווקא לשמוע אותו. וכך הוא נוסח הברכה - 'אשר קדשנו במצותיו וצונו **לשמוע** קול שופר'.

בעניין זה השיב הרמב"ם את תשובתו המפורסמת אודות נוסח הברכה (תשובות הרמב"ם מהד' בלאו ס"י קמב, עמ' 272). הוא נשאל: "מה ההבדל בין לשמוע קול שופר ובין על תקיעת שופר?". השואל הבין שמאחר ואי אפשר להשמיע קול שופר ללא שמישהו יתקע בו, על כרחך שהמצוה היא בכל מקרה גם לתקוע. את תשובתו פתח הרמב"ם בהערה מיוחדת במינה, ואיני יודע אם יש הערה כזו במקום אחר בתשובותיו של הנשר הגדול.

מובן מאליו שהוא מסביר את הנפקותא ההלכתית: "שאילו היתה המצוה המחויבת היא התקיעה, היה חייב כל אדם ואדם מן הזכרים לתקוע, כמו שחייב כל אדם ואדם לישיב בסוכה וליטול לולב; והשומע שלא תקע לא היה יוצא ידי חובתו", וכן הוא ממשיך ומונה נפקותות נוספות. אולם, לשונו של הרמב"ם נפתחת, כאמור, בהערה חריגה, "ההבדל

ביניהם גדול מאד". יש לעמוד על ניסוח זה, ולמצות את תוכן ההבדל בין מצוות השמיעה לפעולת התקיעה.

נראה שמן הראוי להקדים הערה נוספת. הגמ' בראש השנה מביאה בשני מקומות (טז, א; לד, ב) ברייתא בעניין ברכות מלכויות, זכרונות ושופרות. הנוסח האחרון הוא כך: "אמר הקב"ה... אמרו לפני בראש השנה מלכויות, זכרונות ושופרות. מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרונו לפני לטובה, ובמה? בשופר".

על ברייתא זו מתעוררת תמיהה רבתי, שכבר עמדו עליה רבים. התנא מסביר את אמירת מלכויות וזכרונות. באמירת פסוקי מלכויות קיים מימד של המלכת הבורא ית' על עולמו וקבלת עול מלכותו, כגון 'ה' ימלוך לעולם ועד', 'ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל', וכן 'כי לה' המלוכה ומושל בגוים', ושאר פסוקים מעין אלה. באמירת הזכרונות יש משום העלאת זכרונו לטובה, שהרי אנו אומרים פסוקים שזה תוכנם, ואף כלולה בהם הבטחה מאתו ית' לזכור אותנו לטובה, כגון 'וזכרתי את בריתי יעקב, ואף את בריתי יצחק, ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור', וכן 'וזכרתי אני את בריתי אותך בימי נעורייך והקימותי לך ברית עולם', וכיו"ב. בכך מובנים דברי התנא היטב: "אמרו לפני פסוקי מלכויות ובכך תמליכוני עליכם. אמרו לפני פסוקי זכרונות כדי שיעלה זכרונו לפני לטובה". אבל לגבי פסוקי שופרות לא מובאת שום התייחסות מצד התנא. מדבריו: "ובמה - בשופר", משמע שכוונתו לקול השופר עצמו, ולא לאמירת הפסוקים. ולא עוד, אלא שהפסוקים שאנו אומרים בשופרות אינם מתייחסים ישירות לא לקבלת עול מלכות שמים, ולא לעניין זכרונות. אדרבה, אנו אומרים 'וה' א-להים בשופר יתקע והלך בסערות תימן'. הרי שהשופר עליו מדובר הוא לא השופר שתקע בו שליח הציבור בראש השנה, אלא השופר שבו **ישמיע השי"ת** את קולו, וכפי שראינו במדרש 'וה' נתן קולו'. אם כן, לא נתן לנו התנא תשובה לשאלה מדוע אומרים מקראות של שופרות. אמנם, מעניין הדבר שישנה ברייתא נוספת בתוספתא ראש השנה א, יב, ושם אכן הסיום הוא שונה ('שופרות - כדי שתעלה תפילתכם בתרועה לפניו'), אבל גם משם לא ניתן לדלות ביאור מספיק לאמירת פסוקי שופרות.

ברם, כדי להבין כל זאת עלינו לפנות לכיוון אחר.

הנביא ירמיה מוכיח את בני דורו: "יען אשר עזבני.. ומלאו את המקום הזה דם נקים... לשרף את בניהם באש עלות לבעל אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי" (יט, ד-ה). דרשו חכמים (תענית ד, א): "אשר לא צויתי - זה בנו של מישע מלך מואב, שנא' 'ויקח את בנו הבכור.. ויעלהו עלה' (מלכים ב, ג, כז). ולא דברתי - זה יפתח. ולא עלתה על לבי - זה יצחק בן אברהם".

עצם הזכרת העקידה בדיבור אחד עם מעשיהם של יפתח ומישע מפתיעה ומתמיהה, ואפילו כואבת ומזעזעת. מה יכול להיות המכנה המשותף בין העקידה לשני מאורעות שפלים אלה, ומה רצו חז"ל להשמיענו בהשוואתם?

הרמב"ם במורה (ג, כד) מסביר שפרשת העקידה באה ללמדנו שני עניינים גדולים שהם מיסודות התורה. "האחד - הוא להודיענו גבול האהבה לה' יתעלה, והיראה ממנו לאיזה גבול מגעת... והעניין השני - להודיענו עד כמה אמיתי אצל הנביאים מה שבא להם מאת ה'

בחזון. כדי שלא יחשוב אדם שכיוון שזה בחלום ובמראה... אפשר שלא היה מה ששמעוהו או מה שנמשל להם אמת, אלא מעורב בו השערה מסוימת לפיכך רצה להשמיענו שכל מה שרואה הנביא במראה הנבואה - אמת ונכון אצל הנביא, אין לו ספק בשום דבר ממנו כלל, ודינו אצלו כדין כל הדברים המציאותיים המושגים בחושים או בשכל. והראיה לכך, שהרי חש (הלך במהירות והחלטיות) לשחוט את בנו יחידו אשר אהב כפי שנצטווה, ואע"פ שהיה הצווי הזה בחלום או במראה".

אותו אברהם שלא נרתע מלהתעמת עם בורא עולם, ולתבוע צדק עבור בריותיו המסכנים - 'השפט כל הארץ לא יעשה משפט?' (בראשית יח, כה), לא ביקש רחמים על עצמו, אלא קיבל עליו את הגזירה, והשכים לעשות רצון קונו. אולם, באים חז"ל ומעידים לפנינו שלא היה זה כלל ביטוי של הרצון הא-להי! הלא על כך מעיד הנביא: "ולא עלתה על לבי!". הצווי שבא לו מאת ה', שבא להמחיש עד כמה 'אמת ונכון' הוא, לא התכוון לכך מלכתחילה. איך יתכן שהנסיון הגדול ביותר לאדם יסודו באי הבנה?!

המאמר הנ"ל ממסכת תענית מופיע באופן נרחב יותר במדרש תנחומא, ובתוספת חשובה המבהירה את משמעותם של הדברים (מהד' בובר בחוקתי, ז).

מי גרם ליפתח לאבד את בתו? על שלא קרא בתורה. שאילו קרא בתורה לא איבד את בתו, דכתיב 'איש כי יפליא נדר.. ואם נקבה היא [והיה ערכך שלשים שקל]'. הרי 'פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם' (משלי יא, ל) זה התורה, שמתוך שהוא בן תורה הוא לומד היאך לוקח נפשות, שנא' 'לוקח נפשות חכם'.

אותו ביאור עצמו נאמר גם על מישע מלך מואב:

מי גרם למישע שיקריב את בנו על שווא? שלא היה בן תורה, שאילו קרא בתורה לא אבד את בנו.

התורה קובעת לנו אמות מידה גם לנבואה דבר זה פשוט הוא כאשר מדובר בקהל אליו פונה הנביא, ואפילו יהיה הנביא מוחזק: "אם יעמוד איש... ויאמר שה' שלחו להוסיף מצוה או לגרוע מצוה, או לפרש במצוה מן המצוות פירוש שלא שמענו ממשה... הרי זה נביא שקר" (הל' יסודי התורה ט, א). אבל, לא רק לאחרים, השומעים מכלי שני, הדברים אמורים. כשם שהאדם השומע דברם ברורים מחברו - הבנתו אותם תלויה בכח שיפוטו לא פחות מאשר בבהירות הניסוח של המדבר, כך גם הנביא השומע את דבר ה'. ותחילת נבואתו של שמואל תוכיח, שלא ידע מי היה המדבר עמו.

לאברהם אבינו "לא היה לו מלמד, ולא מודיע דבר", אלא בכוחות עצמו "השיג דרך האמת, והבין קו הצדק מדעתו הנכונה" (הל' ע"ז א, ג). מעוצם תשוקתו גילה את בעל הבירה,

1. ברייתא זו מופיעה גם בספרי (דברים יז, ב), וגם שם יש בבה נוספת: "ר' יוסי אומר, אלעזר בני אומר בו שלושה דברים: 'אשר לא צויתי' - בתורה, 'ולא דברתי' - בעשרת הדברות, 'ולא עלתה על לבי' - שיקריב אדם את בנו על גב המזבח". ונראה שגם שם הכוונה היא כמו במדרש תנחומא, וזה הזכיר תורה ועשרת הדברות.

ומעומק שכלו דלה חכמה עד אשר נפתחו לפניו שערי שמים וראה מראות א-להים. הוא סלל דרך של עבודת ה' ומצוותיו מכח תבונתו, אבל תורה לא ניתנה לו. הרי הקטן שבצאצאיו לומד בבית הספר: "לא תעשה כן לה' א-להיך כי כל תועבת ה' אשר שנה עשו לא-להיהם כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לא-להיהם" (דברים יב, לא). בהחלט, דבר כזה "שיקריב אדם את בנו על גב המזבח" לא עלתה על לבו של הקב"ה, ואף לא יכולה לעלות. וזאת מנין לנו? מן התורה. אבל לאברהם, כאמור, לא ניתנה תורה. לפיכך הוצרך ללמוד פסוק זה מתוך נסיון אדיר, עד דכדוכה של נפש.

אם בהתגלות נבואית כך, שאין הנביא מסוגל לחדור לעומק משמעות הצו הנאמר לו בלי לשקלו במאזני התורה, בשאר ידיעה שאינה באה לו לאדם ישירות ממקור החכמה על אחת כמה וכמה! אם באיתנו של עולם כך, בשאר בני אדם, אפילו חכמים גדולים, קל וחומר בן בנו של קל וחומר! כל השכלה והחכמה חדשים חייבים להיות מיוסדים על אדני התורה. אחרי שעמד אברהם אבינו בנסיון, מה ברכה בירכו ה'? אמרו במדרש תנחומא (סוף פרשת וירא):

אמר לו הקב"ה, עתידין בניך להיות חוטאין לפניך ואני יושב לדון אותם בראש השנה... אשריכם ישראל, היאך הקב"ה חיבב אתכם מה שלא עשה לכל אומה ולשון, שנאמר 'כח מעשיו הגיד לעמו' (תהלים קיא, ו), וכתוב 'מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל' (שם קמו, יט), וכתוב 'לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום הללויה' (שם, כ).

הווה אומר, תורה שניתנה לישראל בזכות אברהם ניתנה. וכן בשמות רבה פרשת משפטים (לא, ב) אמרו: "התורה - בזכות האבות". בכח התורה יוכלו הבנים להתנער מן החטא, והקב"ה סולח לעוונותיהם. בכח התורה ימצאו את הדרך העולה אל ה', גם כאשר החושך מכסה את הארץ ואין חזון מאת ה'. "ואף בדורות הללו אע"פ שהן מצרים, אין התורה זזה מהם" (שמות רבה, שם). הואיל ואברהם הרחיב את גבול אהבת ה' עד תאוות גבעות עולם, עד ה' יראה, לפיכך מידה כנגד מידה נקבעה לזרעו "אהבת עולם... תורה ומצוות חוקים ומשפטים אותנו לימדת".

גם באין נביא ובאין רואה, שכל בריא המעוגן היטב בתורה, פותח לפני האדם אפיק לעולם הנצח. לימוד תורה אינו קיום מצווה בלבד, ולו תהא כנגד כולן, אלא הוא המעניק לאדם את הכלים להבחין לא רק בין אמת לשקר, כי אם גם בין דרגות שונות של אמת. ככל שאדם רוכש לו אמת, הוא מתקרב לשלמותו האנושית, ועליו יאמר 'ותחסרהו מעט מא-להים' (תהלים ח, ו). לימוד תורה דורש אומץ לב, בקורת עצמית ואורך רוח. מי שמסתפק בהפעלת חלק מכשרונותיו בלבד, לא יפיק את כל האמת אליה הוא מסוגל להגיע. בלימוד אין לסמוך על 'שומע כעונה'. המסתפק בכך שיקלוט באופן סביל מרביתו וחבריו - לא יחכם. רק מי שלמד תורת אמת מסוגל להבין לאמיתו את קול ה' המהדהד בעולם. לתורת אמת זוכה רק מי שלומד באמת, כלומר מי שמפתח שכל ישר ומתמסר ללימוד בכנות ויושר לבב. הרי התורה עצמה נקראת ספר הישר (עבודה זרה כה, א).

יותר מזה, אדם לומד תורה כדי לעצב את עצמו. לא מדובר פה רק על רכישת ידע, אם מעט אם הרבה, אלא על עיצוב האישיות ממש, כלומר צורתו הנפשית של האדם. בהלכות תשובה

(ח, ב) מדבר הרמב"ם על הנפש הנצחית במציאות הרוחנית שאנו מכנים אותה 'עולם הבא'. "נפשות הצדיקים מצויים שם בלא עמל ולא יגע... זה שאמרו: עטרותיהם בראשיהם - כלומר דעה שידעו שבגללה זכו לחיי העולם הבא מצויה עמהן והיא העטרה שלהן, כעניין שאמר שלמה 'בעטרה שעטרה לו אמו' (שיר השירים ג, יא)... עטרה שאמרו חכמים כאן היא הדעה". והוא על פי מדרש שיר השירים שדרשו 'בעטרה שעטרה לו אמו' - זו התורה דכתיב 'ואל תטוש תורת אמך' (משלי א, ח). ובהלכות יסודי התורה (ד, ח) פירש יותר: "והדעת היתרה המצויה בנפשו של אדם היא צורת האדם השלם בדעתו. ועל צורה זו נאמר בתורה 'נעשה אדם בצלמנו כדמותנו' (בראשית א, כו)... ואינה הנפש המצויה לכל נפש חיה, שבה אוכל ושותה ומוליד ומרגיש ומהרהר, אלא **הדעה** שהיא צורת הנפש".

הרמב"ם משתמש כאן במונח **דעה** ובמקומות אחרים, בעיקר בתרגומים מן הערבית, במונח **שכל**, ומעין זה השכלים הנבדלים. אולם, לפענ"ד נראה שהמילה **שכל** משמשת אצלנו במובן מצומצם יותר מאשר נתכוונו לה הוגי הדעות בעבר, ולכן קשה לנו לפעמים להבין במה מדובר. בעברית אין מלה המתרגמת בדיוק את המושג MIND. כאשר הרמב"ם מדבר על דעה אין הכוונה סכום הידיעות המצטבר במוחו של האדם כמו בזכרוננו של מחשב. הרי המחשב יכול לצבור ידע נרחב ביותר, אבל הוא איננו מודע לכך. ולא רק המחשב, הוא הדין ספר. כל ספר אוצר בתוכו ידע רב, אבל אין להעלות על הדעת שבספר יש חיות, ואפילו לא בספר תורה.

בהקשר זה ידוע הפירוש המתהלך בין החסידים בשם הבעש"ט על הגמ' בברכות מז, ב שם דנה הגמ' מי ומי מצטרפים למניין עשרה לתפילה בציבור. הגמרא מצטטת מסורה בשם רב הונא שאמר: "תשעה וארון מצטרפים". כלומר, תשעה אנשים בבית המדרש מצטרפים אם ארון הקודש שבו ספר תורה, והרי יש כאן מנין. על כך מגיבה הגמ' בתמיהה: "אמר רב נחמן, וארון גברא הוא?! אלא אמר רב הונא..." והוא מעמיד את הדברים באופן אחר. העולם תמה: מה היתה ההווא אמינא לפני שהקשה רב נחמן את קושייתו, ומה חידש כאן רב נחמן שלא ידענו קודם לכן?

מסופר בשם הבעש"ט שפירש, שבתחילה סברה הגמ' שכדי לכוון מנין לדבר שבקדושה צריך עשרה מפני שבכל אחד ואחד מישראל יש את חלקו בתורה, ובהתכנס עשרה נמצא שיש כאן 'חפצא של תורה' הראויה להשראת השכינה. מעתה אם ישנם תשעה וחסר רק חלק אחד בתורה מדוע שלא נצרף את הארון, שבו מצויה כל התורה כולה? על זאת תמה רב נחמן, וכי ארון גברא הוא (א מענטש דארף מען זיין!)? תורה בלבד לא נעשית מרכבה לשכינה. הרי התורה מונחת בקרן זוית! צריך להיות בן אדם דווקא, שהוא יש לו את חלקו בתורה.

נחזור לענייננו. המציאות האמיתית הנצחית היא ודאי מהסוג המופשט, אבל לא בצורת שכל מיכני או זכרון מצטבר, כי אם בצורה של MIND. בגלל הבלבול בהבנת המושג 'שכל' יש החושבים שבהגות המודרנית אין מקום עוד לאימרה שציטטנו מן הרמב"ם על **הדעה** שבגללה החיים הינם חיי עולם. ולא היא! **הדעה** שעליה מדבר מורה הדורות אינה רק אוסף של היגדים וקביעות אמיתיות, על אף שאין ספק שגם כאלה משותפים ביצירת אותה דעה.

נלפעני"ד שבמקרא אחת המשמעויות של המונח **לב** מקבילה למה שמכנים באנגלית MIND. הקדיש רבינו הגדול פרק שלם להסביר כי 'לב שם משותף' (מו"נ א, לט). הוא הולך ומונה משמעויות שונות המתרחקות פחות או יותר מן המובן הגופני הבסיסי שהוא "האיבר אשר בו מוצא חיות כל בעל לב". "והוא גם שם המחשבה... והוא שם הסברה (עצה)²... והוא שם הרצון.. והוא שם השכל". אבל אין הרשימה הזאת ממצה את הכל. ה' נתן לשלמה לב חכם ונבון' (מלכים א ג, יב) ועוד 'חכמה... ותבונה הרבה מאד ורוחב לבי' (שם ה, ט). כל זאת בגלל שביקש 'ונתת לעבדך **לב שומע** לשפוט את עמך להבחין בין טוב לרע'. הקב"ה אומר לו במפורש: "יען אשר שאלת את הדבר הזה ולא שאלת לך ימים רבים ולא שאלת לך עושר" - לפיכך אני נותן לך הכל, אבל לא מוזכר שנתן לו לב שומע? מדוע לא? כי **לב שומע** הוא מהותו של האדם, שהוא יוצר אותו בעצמו. כל החכמה, התבונה, נסיון החיים, וכל חוויה העוברת על אדם בימי חלדו - כל אלה הם חומרי הגלם אשר על ידי רצון איתן לעבוד את קונו מתמזגים הם ליצור לב שומע. למעשה, זהו האדם, וזוהי השלמות שהיא חלקו בארץ החיים, המעניקה לו אחיזה בנצח. תהליכי עיצוב הנפש על פי התורה, הן כח החשיבה והן כח הרגש ושאר כוחות הנפש - הינם ההוצאה מן הכח אל הפועל של הנצחיות שבאדם, שהיא חלק א-לוה ממעל.

מעתה מובנים דברי המדרש שהבאנו בראש דברנו: "קשה כוחן של צדיקים שיכולין לשמוע את קולו". הרי התורה עצמה מעידה על כך 'קול גדול ולא יסף' (דברים ה, יח), ופירשו חז"ל (סוטה ה, ב) שהקול ממשיך להדהד בעולם, אלא שצריך לב שומע להבחין בו. ולב שומע אינו אלא כזה שנתאמן והתחנך בדברי תורה. היינו שלמדנו בברייתא דקנין תורה (אבות ו, ב): "אמר ר' יהושע בן לוי, בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת: אוי להם לבריות מעלבונה של תורה". וכי יש לך עלבון גדול מזה, שהקול מכריז ומכריז ואין איש שם על לב? אבל גדול כוחם של צדיקים יותר מן המלאכים 'כי רב מאד מחנהו' - אלו הן המלאכים. מלאכים אינם יוצרים ומעצבים את עצמם. הם נבראו למטרות מסוימות והם עושים את המוטל עליהם. לא כך בני אדם. בני אדם נבראו בכח 'שיכולין לשמוע את קולו', וקול זה מחדש אותם ואת עצמיותם, כמו שאמר שמואל 'דבר כי שומע עבדך'.

מעתה נבין את ה**הבדל הגדול** בין לשמוע קול שופר לבין לתקוע בשופר. נחלקו תנאים אם מצוות צריכות כוונה או אין מצוות צריכות כוונה. על איזו כוונה מדובר? על כוונה לצאת ידי חובת המצווה. הסובר שאין מצוות צריכות כוונה טוען שאם אדם חובש תפילין או נותן פרוטה לעני אינו צריך לקיים בזה את מצוות עשה י"ב או עשה קצ"ה. מספיק שהוא עושה את המעשה שהוא מחוייב לעשותו. גם הפוסקים נחלקו איך לפסוק הלכה בסוגיה עניפה זו. לא כאן המקום להרחיב הדיבור בנושא זה. כבר ביארתי ביד פשוטה 'שהרמב"ם פוסק שמצוות אינן צריכות כוונה. אבל יש מצווה חריגה אחת, שבה הסיק רבינו מן התלמוד שלכל הדעות מצריכה כוונה - מצוות שופר.

2. אבן תבון מתרגם כאן 'עצה'; ר"י קאפח - 'דעה', אבל מסתייג במקצת.
3. השווה דברי הימים ב א, ז-יב שם מסופר כל אותו המעשה בקיצור, ולא מופיע כלל עניין 'לב שומע'. ולפי דברנו פשוט כי על כך נאמר 'מי יתן והיה לבבם זה להם... כל הימים' (דברים ה, כה), וכפירוש חז"ל שזה אינו בידי שמים.

הגמ' בראש השנה כח, א אומרת שלגבי שאר מצוות אין צריך כוונה לצאת, כגון "אכול מצה אמר רחמנא - והא אכל. אבל הכא 'זכרון תרועה' כתיב, והאי מתעסק בעלמא הוא". כלומר שונה היא מצות שופר, וכדברי הר"ח שם 'בענין התקיעות כוונת הלב בעיני'. המלמדים בבית הספר נוהגים להסביר שכיוון שהשופר מיועד להזכיר לפניו ית' צריך כוונה. אבל דבר זה איננו נכון כלל. אם אני רוצה להזכיר לך לקום בבוקר מספיק שאעמיד שעון מעורר, ואף שלשעון זה אין שום כוונה כלל. מי שעליו לזכור הוא שצריך כוונה שישים לב לקול השעון המעורר אבל המזכיר יכול להיות מכונה בעלמא.

אולם, כבר נתבאר שמצוות השופר היא לא לתקוע. אין התקיעה אלא הכשר מצווה בלבד. המצווה שנצטוינו אנו היא לשמוע - לשמוע מה? זהו שאומר המדרש (מובא לעיל): "וה' נתן קולו - זה ראש השנה שבו תקיעת שופר", והוא הוא מאמר הגמ' "זכרון תרועה כתיב". זאת אומרת, קול השופר הוא הודעה מאת הקב"ה. ולא סתם הודעה כללית, אלא מיוחדת היא ומיועדת לכל אדם באופן פרטי ואישי. תפקידו של התוקע הוא רק להעתיק את המסר שנתקבל מלמעלה. כמו שהיה נהוג לפניו שמפקד היה שולח הודעה על בואו למשלט שבפיקודו והיה מוסיף הוראה בסוף "להעתיק ולשלוח לרשומים ר"ב", וכל מקבל היה צריך לאשר שקיבל את ההודעה, ומשתמע מכך שיהא מוכן לביקור המפקד. כך, להבדיל, הקב"ה שולח לנו הודעה על הופעתו כשופט כל הארץ: "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב" - אלו עשרת ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים. רק מי שנתכוין לשמוע הודעה זו ומודע לכל השלכותיה ידע להתכוון כראוי. לכן הדין הוא שהתוקע צריך להתכוין להוציא, כלומר לייחד את המסר למי שאמור לקבלו. לא נתכוין השומע לצאת ידי חובה - הרי זה כאילו לא נתקבלה ההודעה אצלו, ולא פעלה כלום.

על השומע קול שופר להזכר באותו קול ה', באותו קול גדול ולא יסף, שהשופר בראש השנה אינו אלא העתק שלו, העתק שנעשה במיוחד עבורו. אם הוא אינו מתכוין לצאת ידי מצוות שמיעה אלא שהוא סובר כי סתם קולות הוא שומע הרי זה מתעסק בעלמא, ואין כאן שום זכרון מצדו. הוא אינו קולט את המסר המועבר לו. ממילא גם לא יתכן שיעלה זכרונו לטובה לפני אדון כל. מי שאין לו לב שומע, איזו זכות יש לו להזכר למעלה? אולם, מי שכבר רכש לו לב שומע, בשמעו את קול השופר יטה אזנו להקשיב לקול ה' המהדהד בעולם. אם ישים לב ישמע את 'קול ה' בכח' וגם את 'קול ה' בהדר' (תהלים כט). הדברים אמורים גם במישור הלאומי וגם במישור הפרטי. אין לך בן אדם המסתכל בכנות על מה שאירע לו בימי חייו עלי אדמות, אם רב הם אם מעט, שלא יוכל להצביע על אירועים שבשעת מעשה אולי נראו לו חולין לגמרי, אשר במבט לאחור מהווים ציוני דרך בחייו, הן לטוב והן למוטב - קול ה' בהדר וקול ה' בכח. והרי זה קול ה' המדבר אליו בייחוד. אבל מי שאינו מתכוין להקשיב גם לא ישמע.

אין צריך לומר שהוא הדין לגבי הציבור והעם כולו. 'קול ה' חצב להבות אש' - זכורני באותם ימים של אימה ודאגה שהפכו פתאום לישועה והודיה, כאשר בששה ימים 'אל הכבוד הרעים', ובמרחקי לב אפריקה ומאחורי הרי החושך בסיביר, וברחבי אמריקה נשמע הקול - 'ה' עז לעמו יתן'. ומי הוא זה אשר יש לו לב שומע העובר אפילו רק ארבע אמות בארץ ישראל אשר בעיניו לא יראה ובאזניו לא ישמע את 'קול ה' יחיל מדבר'. אלא שגם על זה אמרו 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה'. הללו אינם רוצים לשמוע, ובלי כוונה

לשמוע הופכת הישועה הגדולה של ששת הימים למסע כיבוש מכוער, ונפלאות מלחמת השחרור הינם תוצאה של 'יתרון בתכנון ובמשאבים, ובמספר הלוחמים'. כפי שכותבים היסטוריונים פוסט-ציוניים היודעים לכתב את העבר לפי הדגם המשוכלל של POLITICALLY CORRECT.

גם הברייתא בעניין מלכויות, זכרונות ושופרות מתבארת כפשוטה. אימרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם - הללו הם פסוקי מלכויות. אימרו לפני זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה - אלה הם המקראות של זכרונות. מה אומרים הפסוקים של שופרות? הם מעוררים אותנו להזכר כי 'עלה א-להים בתרועה ה' בקול שופר', הם תובעים מאתנו בכח: 'ובתקוע שופר תשמעו'. הפסוקים של שופרות באים ללמדנו שגם המלכות ית' וגם העלאת זכרוננו לפניו מתאפשרים רק על ידי שאנו שומעים את השופר כמו שצריך. אם אנו שומעים בכוונה והשופר הצליח לעורר אותנו, כי אז יהיה בנו כח לעמוד ביום הדין. "כי גדול יום ה' ונורא מאד - זה יום הכפורים".

כבר ביאר הרמב"ם את המסר שעלינו לשמוע בקול השופר (ה' תשובה ג, ד): "עוררו עוררו ישנים משינתכם, והקיצו נרדמים מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן". עלינו לזכור, ואיך זוכרים אנו אם לא על ידי שמיעה בכוונה ובתשומת לב? וחזר רבינו על אותם הדברים גם במורה (ג, מג) אלא ששם הוסיף: "...יתקע בשופר... וכאילו הוא הצעה ופתיחה ליום הצום". והוא שאמרו במדרש שהתחלנו בו: "לפני חילו - אלו ישראל שהן מזדעזעין וחרדין מקול השופר וחוזרין בתשובה כדי לזכות בדין ביום הכפורים. כי גדול יום ה' ונורא מאד ומי יכילנו - זה יום הכפורים שבו ספרי חיים וספרי מתים נחתמים". הספרים כאילו נחתמים מאליהם - הללו נקראים חיים, הצדיקים אפילו במיתתם נקראים חיים, וכן להיפך (ברכות יח, א-ב).

יהי רצון שנכתב ונחתם בספרם של צדיקים לחיים טובים בתוך שאר ישראל.